

ПІДХОДИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОРЕКЦІЇ РІВНЯ ЕМПАТІЇ ПІДЛІТКІВ

Бесараб Анастасія

Освітнє середовище, зокрема стиль педагогічної взаємодії, рівень підтримки з боку дорослих і однолітків, а також організація навчального процесу, може як сприяти розвитку емпатії, так і пригнічувати її прояви. Психологічний аналіз дозволяє виявити внутрішні механізми формування емпатії, визначити чинники, що впливають на її рівень, та обґрунтувати необхідність впровадження психолого-педагогічних програм, спрямованих на розвиток емоційної чутливості, толерантності та здатності до співпереживання в підлітковому віці.

Метою тези є дослідження підходів щодо ефективності психолого-педагогічної корекції рівня емпатії підлітків.

Емпатія підлітків – це психологічна здатність особистості в підлітковому віці розпізнавати, розуміти та емоційно співпереживати почуттям, станам і переживанням інших людей, що виявляється у співчутті, підтримці, здатності до конструктивної міжособистісної взаємодії та формуванні морально-ціннісних орієнтацій у соціальному середовищі [1, 4].

Формування емпатії в підлітковому віці – це складний психолого-педагогічний процес розвитку здатності до емоційного співпереживання, розуміння почуттів інших людей та побудови гармонійних міжособистісних стосунків, що відбувається під впливом соціального оточення, освітнього середовища, стилю виховання, рівня емоційної зрілості та особистісних особливостей підлітка (рис. 1).

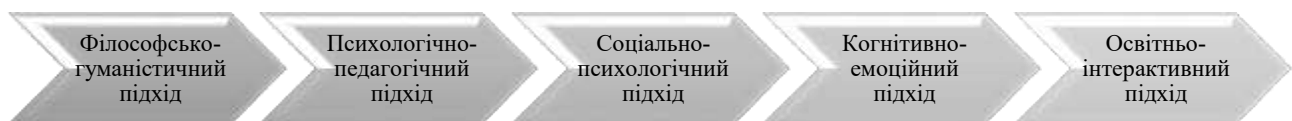

Рис.1. Психолого-педагогічні підходи становлення емпатії підлітків

В контексті *філософсько-гуманістичного підходу* сучасні науковці (Е. Помиткін, І. Бех, В. Роменець, Т. Титаренко) розглядають емпатію як складову духовного розвитку та моральної самосвідомості особистості. Вони наголошують,

що формування здатності до співпереживання є основою гуманістичної освіти, спрямованої на розвиток особистісних смислів і цінностей. Емпатія у цьому контексті постає як духовно-моральний феномен, що забезпечує гармонію внутрішнього світу людини з соціальним середовищем [5, с. 54].

Представники *психологічно-педагогічного підходу* (Л. Карамушка, Н. Чепелєва) підкреслюють роль освітнього середовища як чинника розвитку емоційного інтелекту, комунікативної культури та емпатії. Емпатія трактується як динамічний процес емоційного пізнання іншої людини, який формується у взаємодії «викладач – учень» через діалог, рефлексію й співпрацю. Вони наголошують, що підлітковий вік є сенситивним періодом для розвитку емпатійності щодо соціальних норм і моральних орієнтацій [2, 3].

Соціально-психологічний підхід ґрунтується на напрацюваннях науковців (В. Панок, Н. Пов'якель, І. Гуменюк), які акцентують увагу на соціальних механізмах становлення емпатії – груповій взаємодії, спільній діяльності, емоційній ідентифікації. Емпатія у підлітковому віці розглядається як здатність до розуміння емоційного стану інших членів групи, що сприяє формуванню навичок співпраці та запобіганню міжособистісним конфліктам у шкільному середовищі. Вони доводять, що соціальна підтримка та сприятливий клімат у колективі є базою для розвитку емпатії [2, 5].

Когнітивно-емоційний підхід зумовлений доробками авторів (Н. Савелюк, В. Міщенко), які зосереджують увагу на внутрішніх психічних механізмах емпатії: сприйнятті, розумінні, співпереживанні та когнітивній диференціації емоцій. Вони визначають емпатію як інтегральну характеристику емоційного інтелекту, що поєднує емоційну чутливість, саморегуляцію та здатність до морального вибору. Дослідження показують, що розвиток емпатії у підлітків залежить від рівня емоційної грамотності, саморефлексії та досвіду соціальної взаємодії [2, 4].

Освітньо-інтерактивний підхід обумовлений працями вчених (Т. Сущенко, Л. Гречаник, О. Черненко), які розглядають навчально-виховний процес як простір розвитку емпатійності через спільну діяльність, діалог, рольові ігри, тренінгові

методики. Вони підкреслюють значення педагогічної підтримки, позитивної комунікації, безпечного освітнього середовища для розвитку співчуття, толерантності та моральної відповідальності підлітків [1, 3].

Синтез українських і зарубіжних підходів засвідчує, що формування емпатії в підлітковому віці є психолого-педагогічним процесом, який залежить від: емоційної безпеки в освітньому середовищі; цілеспрямованого розвитку емоційного інтелекту; наявності позитивних моделей міжособистісної взаємодії; підтримки з боку педагогів і ровесників. Саме тому, емпатія підлітків формується як результат поєднання внутрішніх психологічних чинників (емоційна зрілість, саморефлексія) і зовнішніх соціально-освітніх впливів (атмосфера довіри, взаємоповага, педагогічна підтримка).

Сукупно всі ці підходи демонструють, що емпатія в освітньому середовищі – це не лише емоційна здатність співпереживати, а психолого-педагогічний феномен, який: формується в соціальній взаємодії; пов'язаний із моральним вихованням і розвитком емоційного інтелекту; визначає якість міжособистісних стосунків у шкільному колективі; є ключовим чинником соціальної адаптації, психологічного благополуччя й профілактики девіантної поведінки. Таким чином, формування емпатії в підлітковому віці є ключовим чинником розвитку емоційної зрілості, соціальної компетентності та моральної відповідальності особистості. Освітнє середовище, як простір щоденної взаємодії, відіграє вирішальну роль у цьому процесі, оскільки саме тут підлітки набувають досвіду співпереживання, розуміння інших і побудови конструктивних стосунків.

Список використаних джерел

1. Kim E.J., Son J.-W., Park S.K. et al. Cognitive and Emotional Empathy in Young Adolescents: an fMRI Study. *Developmental Cognitive Neuroscience*. 2020. Vol. 41.
2. Карамушка Л.М. Соціально-психологічні чинники розвитку емпатії у професійному середовищі. *Організаційна психологія. Економічна психологія*. 2021. №1. С. 45–56.
3. Максименко С.Д. Психологія особистості: генеза, розвиток, самоорганізація. Київ: КМ Академія, 2020. 312 с.
4. Петренко Н.І. Емпатія як чинник соціальної адаптації підлітків. *Психологія і суспільство*. 2021. №4. С. 39–46.
5. Помиткін Е.О. Принцип духовності у підготовці майбутніх професіоналів. Психологія особистісно орієнтованої професійної підготовки учнівської молоді: Науково-методичний посібник. Київ–Тернопіль: Підручники і посібники, 2002. С. 53–65.